

KÜRESEL SİVİL TOPLUMUN PARADOKSLARI

The Paradoxes of Global Civil Society

Özkan YILDIZ*

Abstract

In this article, the function of NGOs (Non-governmental Organizations) is analyzed globally. In relation with globalization, a separation in the field of NGOs has been experienced. In one hand, there are ecological, social organization (human rights organizations, feminist movements, anti-war organization etc.), on the other hand, there are NGOs which act as mediator in the application of neo-liberal project around the world. In the latter, one NGOs are called for cooperation in the solution of social problems emerging during globalization process. In this cooperation the number and functions of volunteer NGOs have increased they by they. In neo-liberal thought, the transmission of social services (education, health, etc.) which are among responsibilities of the government to NGOs which require less bureaucratic and more flexibility is aimed. The second group NGOs seems voluntary to get responsibility instead of reminding them to the government.

Keywords: Globalization, NGOs, Neo-liberalizing civil society, Democracy

---

* Yard. Doç.Dr. Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

Özet

Bu makalede, sivil toplum örgütlerinin global bir işleyiş içinde etkinlikleri analiz edilmektedir. Küreselleşme süreciyle bağlantılı olarak sivil toplum örgütleri alanında bir ayrışma yaşanmaktadır. Bu ayrışmanın bir yüzünde ekolojik-toplumcu örgütler (insan hakları örgütleri, feministler, savaş karşıtı örgütler vb.); diğer yüzünde ise, neo liberal projenin dünya ölçeğinde uygulanmasında aracılık rolü üstlenen sivil toplum örgütleri (kalkınma amaçlı örgütler). İkinci düzeyde yer alan sivil toplum örgütleri küreselleşme süreciyle ortaya çıkan sosyal problemlerin çözümünde işbirliğine çağrılmaktadır. Bu işbirliğine gönüllü sivil toplum örgütlerinin sayısı ve etkinliğinde de her geçen gün bir artış yaşanmaktadır. Zira neo liberal tahayyülde, devletin sosyal sorumlulukları arasında yer alan hizmetlerin (eğitim sağlık gibi), devletten daha az bürokratik ve esnek sivil toplum örgütlerine havale edilmesi stratejik bir hedef olarak düşünülmektedir. Bu ikinci grup sivil toplum örgütleri, sosyal devletin asli görevleri arasında olması gereken bu sorumlulukları devlete hatırlatmak yerine üstlenmeye istekli görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, STolar, Neo-liberalleşen sivil toplum, Demokrasi

Giriş

1980'lerin sonu ve özellikle 90'ların başında 'küresel sivil toplum' ve onu temsilen Greenpeace, Uluslararası Af Örgütü gibi dünya ölçeğinde etkin olabilen sivil toplum kuruluşları (Sivil toplum örgütleri) tüm politik tartışmaların odağını oluşturmaktaydı (bkz. Lipschutz, 1994; Pahsa& Blaney, 1998; Walzer, 1994). Bununla eş zamanlı olarak yeni toplumsal hareketler ve bunları bir araya getiren küreselleşme karşıtı hareket ya da platform da yine küresel ölçekte ivme kazanan başka bir gelişmeydi. 'Gönüllülük' ekseninde ortaya çıkan bu hareket ve eylemler, elbette bazı çevreler tarafından çok olumlu karşılandı ve önemsendi. Bu hareketlerin geleneksel sosyal hareketlerden stratejik, örgütsel ve hatta ideolojik olarak farklı olduğu; bu farklılığın da en başta 'iktidar' olgusuna karşı kuşkulu ve mesafeli bir duruştan kaynaklandığı söylendi. Örneğin Greenpeace'in Güneydoğu Asya başkanlığını yürüten Walden Bello'ya göre, (Bello, 2005: 61) "yeni sosyal hareketlerin en belirgin özelliği, iktidara talep olmak yerine, daha çok iktidarın meşruiyetini tartışmaya açmayı öncelemektedir. Amaç, iktidarın var olan 'meşruiyetine' karşı kendi meşruiyetini görünür kılmak ve yaymaktır. Küreselleşme süreci ve bu sürecin ortaya çıkardığı sorunlara paralel olarak devlet gücünün ve uluslar arası şirketlerin etki gücünün ifşa edilmesi, var olan otoritenin meşruiyeti açısından çok değerlidir". Kuşkusuz yeni sosyal hareketleri ve sivil toplum örgütlerini böyle bir perspektifte ele almak ve onların etkinliklerini değerli bulmak bir bakıma doğru olabilir. Ancak küresel sivil toplum dendiğinde otomatikman bu tür olumlu bir hareketler dizisine karşılık gelemeyeceği de açıktır. Her ne kadar küresel sivil toplum bir tarafta ekoloji, insan hakları, barış, politik baskı oluşturma, kalkınma ve eğitim gibi 'toplumsal yönelimli' taban örgütlenmelerine karşılık geliyorsa da, diğer taraftan, oldukça bürokratik, piyasa yönelimli bir örgütlenmenin de bu kavramla anıldığı görülmektedir (bkz. Wapner, 1996; Brand, 1994; Roy, 2005). Bu yaklaşımı dillendirenler, özetle, kavramın içinde karşıt anlamlar taşıdığına vurguda bulunmaktadır.

Bu yazıda 'küresel sivil toplum' ve onu temsilen sivil toplum kuruluşlarının (Sivil toplum örgütleri) faaliyetleri küresel bir işleyiş içinde irdelenmektedir. Bu bağlamda, küreselleşme olgusuna kısaca değinilecek; ardından bu süreçle ilintili olarak sivil toplum örgütleri alanında yaşanan ayrışma/kutuplaşma ve bu sürecin ortaya çıkardığı 'çelişkili konum' eleştirel analize tabi tutulacaktır.

1. İki Kutuplu Dünyadan Küreselleşmeye

Küreselleşmenin yeniçağın siyasal, toplumsal ve ekonomik dönüşümünü simgeleyen bir kavram olduğu yönünde yaygın bir görüş birliği oluşmuştur. Kavramın neliğine dair devasa bir literatür oluşmuş durumdadır. 1980'lerde küreselleşme, piyasa kurallarının topluma hakim kılınması ve özel kesimin kârının olmazsa olmaz kabul edilerek ulusal ekonomiyi küresel ekonomiye eklememekle eş anlamlı görülmekteydi. Bu bir bakıma yeni uygulanmakta olan bir program ya da projeydi.

Bu proje McMichael'a göre şu bileşenlerden oluşmaktadır: "(1) ekonomi politikalarını belirleyenler arasında devlet eliyle kalkınma stratejileri yerine piyasa tabanlı kalkınmadan yana bir fikir birliğinin oluşması (2) küresel piyasa kurallarının G7 ülkeleri tarafından merkezi yönetimi (3) Dünya Bankası, IMF (Uluslararası Para Fonu) ve DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) gibi çok yönlü kurumlar tarafından bu kuralların yürürlüğe girmesi (4) piyasa gücünün uluslararası şirketlerin, finansal gücün de uluslararası bankaların elinde toplanması (5) eski ikinci ve üçüncü dünya ülkelerinin bu küresel kurumsal güçlerin hâkimiyetine sokulması" (Munck, 2003: 135). Nitekim Avrupa Birliğinin de Maastricht Antlaşması ile ön gördüğü İkinci ve Üçüncü dünya ülkelerinin pazar ekonomisine geçişini kolaylaştırmaktı. Bunu da yapısal uyum programları çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Bu programlar bilindiği gibi özelleştirme, borçların gecikmeksizin ödenmesi, pazar ekonomisinin önünü tıkayan engellerin kaldırılması, toplumun kırılğan gruplarına yönelik sosyal desteğin azaltılmasını teşvik etmektedir.

Küreselleşme ya da neo-liberal politikanın dünya ölçeğinde uygulanmasının istihdam, gelir adaletsizliği, yoksulluk ve dışlanmayı her geçen gün arttırdığı yönünde bir görüş birliği oluşmuş durumdadır (bkz. Amin, 2005; Buğra& Keyder, 2006; Gorz, 2001). Tek kutuplu bir ortam içinde, uluslararası mali sermayenin sosyal sorumluluktan uzak, kâr marjını yükseltmeyi ön planda tutan bir yaklaşım içinde dünya kaynaklarını kontrol ettiği ve bunu kendi çıkarları yönünde kullandığı vurgulanmaktadır. Küresel ölçekte yaşanan toplumsal, ekonomik, siyasal sorunların ard alanında da bu ideolojinin etkili olduğuna değinilmektedir. Bu nedenle, gerek kuzeyde, gerekse de güneyde, toplumun farklı katmanlardan insanların içinde yer aldığı sivil toplum örgütlerinin bu ideolojiye karşı bir direnişi de git gide artmaktadır. Direniş, bir bakıma,

zengin kuzey ülkeleri ile fakir güney ülkeleri arasında giderek artan 'asimetrik ilişki'yi dönüştürmeyi hedeflemektedir.

2. Sosyolojik Bir Kategori Olarak 'Sivil Toplum Örgütü'

Sivil toplum kavramının tarihsel ve düşünsel köklerini Antik Yunan'a dek götürmek olasıdır. Tarihsel açıdan çok farklı içerimler geçirerek günümüze ulaşmış bir kavram. Günümüzde demokrasi ve yurttaşlık kavramıyla ilintili olarak sosyal ve politik teorinin merkezinde uzunca bir süre yer edindi.

Gerçek anlamda sivil toplum örgütlerinin popüler olması '68 olayları'yla gündeme gelen 'yeni toplumsal hareketler'le bağlantılıdır. Nitekim modern sivil toplum kuruluşları terimi de bu zeminde içeriğini kazanmaktadır. Bir anlamda, küresel sahnede yaygın bir biçimde boy gösteren sivil toplum örgütleri 70'lerin yeni toplumsal hareketlerinin mirasçısı olarak da düşünülebilir. Kuşkusuz bugün 'sorun-odaklı' olarak yerel ya da ulusal alanda etkinlik gösteren sivil toplum örgütlerinin tümünün 'yeni toplumsal hareketlerin' kaynağı ya da mirasçısı olduğu söylenemez.

Bugün literatürde 'sivil toplum örgütü' kavramı farklı terimlerle ifade edilmektedir. Uluslararası arenada sivil toplumun 'NGO (non-governmental organization)', 'IGO (inter-governmental organizations)', 'GONGO (governmental NGO)', 'DONGO (donor-organised NGO)', 'MONGO (my own NGO)' ve 'BONGO (business-organised NGO)' (Ryfman, 2006: 12) gibi terimlerle anılmaya başlandığı görülmektedir. Her ne kadar kavram böylesine çeşitli adlandırmalarla ifade edilmekteyse de, literatürde NGO olarak benimsenmiş ve birçok ülkede de ulusal dile çevrilmeden aynen muhafaza edilmiştir. Nitekim Türkiye'de de demokratik kitle örgütleri, hükümet dışı kuruluşlar ya da sivil toplum örgütleri de NGO kapsamında ele alınmaktadır.

NGO kavramının, devletlerarası bir anlaşma temeline dayanmayan bütün uluslararası örgütleri kapsıyor olması bir itiraz noktası oluşturmaktadır (bkz. Brand, 1994; Kaldor, 2004). Çünkü NGO'ların faaliyet alanı, çok geniş ve bu kuruluşlar, zamanın farklı noktalarında devletle işbirliği yapabileceği gibi, onun projelerinin uygulanmasında tampon işlevler de üstlenebilmektedirler. Dolayısıyla sürecin iki yönlü bir görünüm sergilediği söylenebilir.

3. Küresel Sivil Toplum: Neo-liberalleşiyor mu, Demokratikleşiyor mu?

Son yirmi yıl zarfında, uluslararası alanda yaşanan ekonomik ve siyasal dönüşümler, 'sivil toplum örgütlerine' yeni bir konum attetti. Günümüzde, eski sınıf ve benzeri hareketlerden farklı olarak sivil toplum örgütleri farklı saik ve gündemle ön plana çıktılar ve saygıyla karşılandılar. Kuşkusuz, bunda sivil toplum örgütlerinin üstlendiği işlevler (esneklik, pragmatizm, iktidarı ele geçirme yerine demokratik yönde etkileme ve tamamlama vb) etkili oldu, olmaya devam etmektedir. Gerek kuzey ülkelerinde, gerekse de güney ülkelerinde, son yıllarda, sivil toplum örgütlerinin sayısında olağanüstü bir artış gözlenmektedir. Pek çok yazar, bu kuruluşların artık 'küresel sivil toplumu' temsil etmekte olduğundan bahsetmektedir. Sarıbay küresel sivil toplumu bu doğrultuda tanımlamaktadır. Yazara göre küresel sivil toplum, "ademi merkezileşmiş, yerel aktörlerin hayali bir mekanın (space) sınırlarını aşarak meydana getirdikleri bilgi ve eylem ağlarının öz bilinçli bir inşasıdır" (Sarıbay, 2000: 130). Bu tanımda küresel sivil toplumun ortaya çıkmasında uluslararası ağların (network) belirleyici olduğuna vurgu yapılmaktadır. Bu gelişme, kuşkusuz, 'liberalizm'in küresel bir boyut kazanmasıyla da yakından ilintilidir. İletişim ve teknoloji dünyasındaki keskin dönüşümler ve ilerlemeler, bu 'ağ'ın küresel ölçekte yoğunlaşmasına inanılmaz katkı sağlamıştır. Bir anlamda, yeni doğan bu toplum, literatürde, bir 'ağ toplumu' olarak formüle edilmektedir.

'Küresel ağ toplumu'nda, sivil toplum örgütlerinin, güçlü bir popüleriteye sahip oldukları görülmektedir. Bu popüleritenin iki ana nedeni bulunmaktadır: Birinci neden, 70'li yıllardan itibaren batıda başlayan ve daha sonra batı-dışı toplumlara da sirayet eden 'temsili' ya da 'parlamentar' demokrasi modelinin yaşadığı krizdir. Bu model, bilhassa modernitenin ortaya çıkardığı ekonomik, toplumsal ve kültürel talepleri yanıtlama ve bunları soğutma noktasında yetersiz kalmaktaydı. Sadece 'seçim' ve 'temsili kurumlar'ın bürokratik yapısı, katılımcılığı, doğrudanlığı ve demokratikliği sınırlamaktaydı. Nitekim temsili demokrasi modeline karşı farklı demokrasi modellerinin geçen zaman diliminde sıkça gündeme gelmesi de bununla bağlantılıdır. Radikal demokrasi, katılımcı demokrasi ve hatta kozmopolit demokrasi teorilerinin bir bakıma bu yeni küreselleşen toplumsal ve siyasal ilişkileri okuma noktasında daha gerçekçi argümanlar geliştirdikleri görülmektedir (bkz. Mouffe, 1993; Keane, 1994). Özellikle 'katılımcı demokrasi'

modelinde, 'sivil toplum örgütleri', anahtar bir konuma gelmektedir. Bu modelin temsilcilerine göre, sivil toplum örgütleri içinde yer alan bireyler, dolaysız ve demokratik yollarla siyasete katılmakta ve bu durum da siyasetin özerkleşmesi ve genişlemesine yol açmaktadır. Böylece, karar mekanizmalarında, sivil toplum örgütleri yoluyla bireyler daha çok söz sahibi olmakta; devlete ve uluslararası şirketlere karşı daha güçlü bir baskı mekanizması oluşturabilmektedir. Sancar da sivil toplum örgütlerine yönelik ilgiyi bu zeminden hareketle açıklamaktadır. Ona göre (Sancar, 2000: 27) "toplumsal talepleri başka kanallardan ve farklı yapılarla kamusal alana taşıma, mevcut karar süreçlerini bu taleplerin doyurulması ve onları doğuran sorunların çözümü yönünde etkileme ve/veya karar alma mekanizmalarını yayma eğilimi ile paralel giden bir uzlaşma, önce yeni toplumsal hareketlere, şimdilerde de (birinin diğerini dışlaması söz konusu olmaksızın) daha çok sivil toplum hareketlerine" yönelik ilginin temel nedenini teşkil etmektedir. Katılımcı demokrasi teorisyenleri bu noktada sivil toplum örgütlerine büyük önem atfetmekte ve siyasal partilerin de halkı temsilen politikalarını icra ederken sivil toplum örgütleriyle birlikte hareket etmeleri gereğine işaret etmektedir. Sivil toplum örgütleri, bu modelde tamamlayıcı bir mekanizma olarak devreye girmektedir. Kuşkusuz bu yaklaşımda, sivil toplum örgütleri 'ilerici', 'demokratik' bir siyasetin oluşturulması doğrultusunda fazla bir beklenti de yüklenmektedir. Devletin otoriter uygulamalarının ve neo liberalizmin sarsılmaz meşruiyetini soransallaştırma açısından, toplum nezdinde sivil toplum örgütlerinin saygınlıkları artsa da, bu örgütler, her daim demokratik projeye katkıda bulunmayabilirler.

Neo-liberalizmin dünya ölçeğinde başat bir konuma gelmesi, 'ulus-devlet' modelini veya bu modelin egemenliğini süreç içerisinde dönüşüme uğrattı. Başka bir ifadeyle, küresel ölçekte işleyen neo-liberal politikalar, ulus-devlet sisteminin geleneksel kurumlarını (eğitim, sağlık, sosyal güvenlik vb.) 'piyasa' istemleri doğrultusunda değişime sevk etti. Özelleştirme yoluyla, söz konusu kurumların yerine getirdiği kamu hizmetlerinin, 'piyasa'ya ve 'sivil toplum örgütleri'ne devri öngörüldü (bkz. Gül, 2006; Yıldız, 2006; Corsino, 2001). Bu politika değişiminde, sivil toplum örgütleri uluslararası kuruluş ve hükümetlerin resmi belgelerinde doğal bir 'ortak' olarak itibar gördü ve liberal ideolojinin, Batı'da ve Batı dışı toplumlarda istikrarlı bir biçimde korunmasında tampon bir rol oynadılar. Hatta devrim sonrası Doğu Avrupa ülkelerinin liberalizme geçişinde ve yoksul güney ülkelerinde yapısal uyum

programlarının uygulanmasında da araçsal bir konum üstlendiler (bkz. Baylousis, 2001; Tandon, 2001). Sivil toplum örgütlerinin neo-liberal projenin taşıyıcı rolünü oynamaları, İtalyan Marksist düşünürü Gramsci'nin sivil toplum modeliyle uyuşmaktadır. Zira Gramsci, sivil toplumu, devlete karşıt bir ağırlık noktası olarak konumlandırmanın yanıtıcı olduğunu söyler. Ona göre, sivil toplum, egemen ideolojinin -ki burada liberal küresel ekonomi- toplum içinde yayılmasına da aracı olabilir. Yani Gramsci'nin üzerinde ısrarla durduğu, sivil toplumun otomatikman demokrasiyle örtüşmediği, sınıf egemenliğinin yeniden üretimiyle de bağlantılı olduğuydu (bkz. Colas, 2002). Nitekim bugün kimi küresel sivil toplum örgütlerinin dünya ölçeğinde neo liberal projenin sivil dayanakları olarak harekete geçmeleri ve bu projenin uygulanması ve meşrulaştırmasında aracı işlevini üstlenmeleri bu minvalde değerlendirilebilir. Neo-Gramsciyen sivil toplum teorisyenlerinin sıkça vurguladığı gibi, bugün kimi sivil toplum örgütlerinin devletin soysal hizmetleri arasında yer alan eğitim sağlık ve sosyal güvenlik alanlarına gönüllü olarak girmesi dikkat çekmektedir. Elbette sivil toplum örgütleri böylesi 'gönüllüğü', neo liberal ekonomi savunucularının da istediği bir durumdur. Çünkü bu politikanın gereği olarak sivil toplum örgütleri devlete ikame kurumlar olarak düşünülmektedir. Sivil toplum örgütleri batı dışında, dezavantajlı toplumsal gruplara daha yakın, esnek, daha az bürokratik olmanın yanı sıra dayatılan liberal ekonomi politikalarla zayıflayan sosyal devletin yerine geçecek aktörler olarak da önemsenmektedir.

Bu bağlam içinde hareket eden sivil toplum örgütlerinin giderek ön plana çıktıkları görülmektedir. Bu tarz sivil toplum örgütleri, zaman zaman uluslararası şirketler ve mali kuruluşlarla da işbirliğine girmektedirler. Bu işbirliği, kuşkusuz söz konusu mali kuruluşlardan sivil toplum örgütlerine doğru fon akışıyla istikrarlı bir hal almaktadır. Söz konusu sivil toplum örgütleri her ne kadar özerkmiş gibi hareket ediyorlarsa da son tahlilde bu mali kuruluşların güdümünde ve kontrolünde faaliyette bulunmaktadır. "Sivil toplum örgütleri artık dünyanın her yanında hükümetlerin finanse edemediği toplumsal hizmetlerin bazılarını üstlenmenin yanı sıra, bu programların olumsuz etkilerini hafifletmek üzere de yardıma çağrılmaktadır. Sivil toplum örgütleri bu işbirliğini kabul etmişlerdir, çünkü böylece kendi hükümetlerinden ya da dışarıdan kolaylıkla fon sağlayabilmektedir" (Baylousis, 2001: 93).

Sivil toplum örgütlerinin edindikleri bu yeni konum kuşkusuz sivil toplumun felsefi özünü çelişmekte ve demokratik bir paradoks oluşturmaktadır. Sadece devletten, resmiyetten uzaklık değil aynı zamanda sermaye çevrelerinden de bağımsız bir konum edinmesi oranında demokratik işlev üstlenebilir. Sivillığın derecesi özerkliğin derecesiyle ölçülüyorsa bugün uluslar arası düzeyde pek çok sivil toplum örgütünün özerk bir yapıya sahip olduğunu söylemek güçtür.

Sonuç

Sivil toplum örgütü terimi klasik anlamda devlete ya da hükümete ait olmayan her türlü örgüt şeklinde tanımlansa da küreselleşme süreciyle bağlantılı olarak terimin neye delâlet ettiği yönünde yoğun bir tartışma yaşana gelmektedir. Bugün terimin 'şemsiye bir sözcük' olarak ön plana çıkması dikkat çekmektedir. Nitekim yeni toplumsal hareketlerden küreselleşme karşıtı harekete; dini vakıflardan, belli akademik kuruluşlara kadara uzanabilen bir dizi yapılanma 'Sivil toplum örgütleri' şemsiyesi içinde ele alınmaktadır. Hatta daha da ileri giderek Dünya Bankası, IMF gibi uluslar arası kuruluşları da bu şemsiyenin içine sokmaya çalışan yaklaşımlar da söz konusudur.

Sivil toplum örgütlerine küresel ölçekte olağanüstü önem atfedilmektedir. Kuşkusuz bunun daha önce de tartıştığımız gibi pek çok önemli nedeni bulunmaktadır. Temsili demokrasinin yaşadığı kriz, ulus-devlet sisteminin neo liberal politikalarla zayıflatılması ve bu süreçle paralel olarak küresel toplumsal sorunların (işsizlik ve yoksulluk ve dışlanma) dramatik artışı, uluslar arası mali kuruluşlar ve çok uluslu şirketlerden sivil toplum örgütlerine akan fonlar, iletişim ve bilişim teknolojindeki muazzam değişim, sivil toplum örgütlerini küresel işleyişte merkezi bir konuma getirmektedir. Bakıldığında uluslar arası zeminde sivil toplum örgütleri, kampanyalar düzenliyor, proje üretiyor, pek çok toplumsal sorunu politize ediyor ve toplumun tüm katmanlarını bu doğrultuda mobilize ediyor. Böylece siyasal katılımı artırarak küresel ölçekte demokratik bir siyasetin alanını genişletiyorlar.

Kuşkusuz küresel veya uluslararası sivil toplum cephesinde tüm örgütlerin yukarıdaki motiflerle hareket ettiği söylenemez. Diyalektik ilişkiler bu cephede de egemen. Yani bir yanda insanlar hümaniter ve ahlâki reflekslerle dünyada her geçen gün giderek derinleşen eşitsizliğe, adaletsizliğe ve dışlanmaya duyarlı olurken diğer yandan da bu adil olmayan eşitsizliği ve dışlanmayı yeniden üreten politikayı sürdürmede

meşrulaştırıcı bir örgütlenmeyi de destekleyebilmektedir. Bu bir anlamda küresel ya da uluslararası sivil toplumun temel paradoksunu oluştursa gerek. Dolayısıyla buradan şöyle bir sonuç çıkabilir; küresel sivil toplumun varlığı veya aktif olarak ön plana çıkması otomatikman küresel demokratik bir projeye katkı sağlamayabilir. Sarıbay'a atıfla konuşulursa (Sarıbay, 2000: 130) "nasıl ki bir ulus devlet içinde demokratik bir devlet ancak demokratik bir sivil toplumu yaratır ve sadece demokratik bir sivil toplum demokratik bir devleti ayakta tutarsa aynı şey global sivil toplum ve global demokrasi ilişkisi için de geçerlidir".

Kaynaklar

- AMIN, S. (2005), “Köylü Hareketine Dikkat Etmeliyiz”, *Birikim*, Sayı. 197, s.73–74
- BAYLOSIS, R. (2001), “STÖ’ler Kalkınmanın İşbirlikçileri mi, Yeni-Sömürgeciliğin Araçları mı? Asyalı Bir Bakış Açısı”, *Sivil Toplum Örgütleri, neo liberalizmin araçları mı? Halka dayalı alternatifler mi?* (Çev. Işık Ergüden), İstanbul: WALD Demokrasi Kitaplığı, s.87–97.
- BELLO, W. (2005), “Öncelikle İktidarın Meşruiyetini Tartışıyorlar”, *Birikim*, Sayı: 197, s.61–64, İstanbul.
- BORA, T. (1990), “Yeni Toplumsal Hareketlere Dair Notlar”, *Birikim*, S:13, Mayıs, İstanbul, s.50–51.
- BRAND, U. (1994), “Hükümet dışı örgütler ‘Global sivil toplum temsilcileri mi?’”, *Birikim*, S:65, cilt:11, Eylül, İstanbul, s. 67–68.
- BUĞRA, A.& Keyder Ç. (2006), *Sosyal Politika Yazıları*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- COLAS, A. (2002), “Non-State Actors in International Relations”, *International Civil Society* (içinde) Cambridge: Polity Press, p.p.1–25.
- CORSINO, D. (2001), “Uluslararası İşbirliğinde STÖ’lerin Payı”, *Sivil Toplum Örgütleri, neoliberalizmin araçları mı? Halka dayalı alternatifler mi?* (çev. Işık Ergüden), WALD Demokrasi Kitaplığı: İstanbul, s.43–70.
- GORZ, A. (2001), *Yaşadığımız Sefalet*, (çev. Nilgün Tural), İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- GÜL, S. & GÜL, H. (2006), “Sosyal Güvenlik Reformu: Yeni Sağ Temelli Yeniden Yapılandırma”, *Hukuk ve Adalet Dergisi*, Sayı. 8, Nisan, s. 9–37.
- KALDOR, M. (2004), “Globalization and Civil Society”, *Exploring Civil Society* (içinde), Marlies Glasius, David Lewis and Hakan Seckinelgin, Roudledge, p.p. 191–199.
- KEANE, J. (1994), *Demokrasi ve Sivil Toplum*, (çev. Necmi Erdoğan), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- LIPSCHUTZ, R (2004), “Global Civil Society and Global Governmentally”, *Exploring Civil Society* (içinde), Marlies Glasius, David Lewis and Hakan Seckinelgin p.p.199–209.

- MOUFFE, C. (1993), “Demokratik Yurttaşlık ve Siyasi Topluluk”, *Birikim*, S:55, cilt: 10.
- MUNCK, R. (2003), *Emeğin Yeni Dünyası*, (çev. Mahmut Tekçe), İstanbul: Kitapyayınevi.
- PAHSA, M & BLANEY, D. (1998), “Elastic Paradise: The Promise and Peril Of Global Civil Society”, *Alternatives*, 23 (4) p.p. 417–50.
- ROY, A. (2005), “İhtiyacımız Olan Gerçek Politikadır”, *Birikim*, Sayı. 197. İstanbul, s. 64–67.
- SANCAR, M.(2000), “Global Sivil Toplum mu?”, *Birikim*, Şubat, Sayı.130, s.19-32.
- SARIBAY, A.Y. (2000), *Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- TOURAINÉ, A.(1997), *Demokrasi Nedir?* (çev. Olcay Kunal), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- WALZER M. (1994), *Toward a Global Civil Society*, New York: Berghahn.
- WAPNER, P. (1996), *Environmental Activism and World Civic Politics*, Albany: State University of New York Press.
- YILDIZ, Ö (2006), “Neoliberalizm, Sosyal Devlet ve Türkiye’de Vakıflar”, *Sivil Toplum Dergisi*, S:15, s.s.15–24.